

IVAN BIČÍK, VÁCLAV GARDAVSKÝ, MARTIN HAMPL

100 LET OD NAROZENÍ PROFESORA JAROMÍRA KORČÁKA

I. Bičík, V. Gardavský, M. Hampl: *Professor Jaromír Korčák's Centenary*. – Sborník ČGS, 100, 2, pp. 65 – 66 (1995). – Professor Jaromír Korčák, who undoubtedly belonged among the most outstanding Czech geographers, was born on July 12, 1995 – exactly 100 years ago. In his work he covered unusually broad array of topics. Many of them are suprisingly „modern“ even today; let us mention at least Korčák's population and settlement studies – the main focus of his scientific interest. Jaromír Korčák became deeply involved also with the issue of regional regularity in the distribution of geographical phenomena. There is no doubt that Korčák's works can be labelled as classical and highly topical ones. First three articles of this volume are devoted to Professor Korčák's centenary.

KEY WORDS: Professor Jaromír Korčák – centenary.

Dne 12. července t.r. tomu bude již 100 let, co se narodil výjimečný představitel naší geografie, prof. RNDr. Jaromír Korčák. Toto výročí je pro nás jak překvapující, tak i symbolické. Překvapující je především proto, že práce prof. Korčáka patří stále mezi nejcitovanější, že jeho myšlenky jsou stále východiskem studia mnohých problémů sociálněgeografických či demografických. Nedávné jsou pro nás i osobní diskuse s Jaromírem Korčákem, neboť alespoň v něčem příznivý osud mu dopřál dosáhnout obdivuhodného věku 94 let. Symbolické je pak toto výročí v souhlasnosti zrození profilující osobnosti našeho oboru a institucionalizace české geografie. O pouhý jeden rok se liší zrod České geografické společnosti (1894) a totožný je zrod časopisu této společnosti, Sborníku ČGS.

Je velice obtížné postihnout na tomto místě, byt' jen nejpodstatnější skutečnosti z díla a z vědeckého života profesora Korčáka. Snad nejvhodnější je způsob orientující hodnocení k současnosti i k budoucnosti. Tato orientace přitom nevylučuje retrospektivní pohledy, neboť vědecký vývoj Jaromíra Korčáka může být skutečným vzorem pro mladou generaci. Zdůrazněme v této souvislosti neobyčejně široký studijní záběr Jaromíra Korčáka a s tím související osobní kontakty s předními představiteli několika vědních oborů. V případě geografie to byla především osobnost prof. Dvorského a prof. Cviijiče. V případě „příbuzných“ věd uveďme alespoň A. Boháče, J. Matiegku a L. Niederleho. Tyto obohacující kontakty a širší zájmů rozvinuly zejména předpoklady J. Korčáka pro syntetickou a koncepční vědeckou práci. Jestliže je V. Dvorský všeobecně označován za zakladatele české geografie člověka, pak J. Korčáka můžeme hodnotit jako zakladatele sociální geografie v moderním slova smyslu. Podobný přínos lze přisuzovat J. Korčákoví spolu s F. Fajfrem i v případě české demografie, v případě pokračování v díle A. Boháče. Je však třeba zdůraznit, že schopnost syntetického hodnocení a koncepčního myšlení u J. Korčáka byla vždy podložena neobyčejnou precizností a intenzitou práce v empirické úrovni studia i rozvinutým smyslem pro výběr vhodných analytických nástrojů poznání.

Je jistě příznačné, že všechna hlavní témata vědeckého zájmu J. Korčáka jsou i dnes vysoce aktuální. Za nejpodstatnější z nich považujeme problematiku obyvatelstva a osídlení, regionální integrity a obecné formy uspořádání geografických souborů, resp. systémů. Nejvíce prací věnoval J. Korčák tématu prvému. Vyústěním těchto sledování byla

i poslední rozsáhlá autorova studie z r. 1973 „Geografie obyvatelstva ve statistické syntéze“. Snad nejvýznamnějším přínosem této knihy je rozpracování vývojové koncepce „společnosti v prostředí“, v níž Korčák syntetickým způsobem vyjadřuje proměny v uplatnění anorganických, biologických a společenských faktorů geografické distribuce počtu i přírůstků obyvatelstva. Zvláštní význam mají specifikace některých těchto kombinací (např. vzájemné spolupůsobení demografických procesů a procesů migračních) a geografická interpretace vývoje ekonomických sektorů.

Komplexní povaha interakcí člověka a lidských populací s vnějším prostředím byla pro J. Korčáka východiskem i pro formulování obecné koncepce regionu. V regionální organizaci spatřuje výraz integrity zmíněného komplexu interakcí (viz i princip pánevni a údolní koncentrace lidských aktivit); integrity spojené v případě sociálněgeografických komplexů s dominantním uplatněním polarizace typu jádro – periferie. I v tomto případě se ovšem J. Korčák neomezuje jen na strukturální pohled, nýbrž přednostňuje vývojová hlediska. Současně se zabývá otázkami regionální integrity na řádově (měřítkově) různých úrovních. To vše jej dále vede k hlubšímu studiu geopolitických problémů, procesů etnické diferenciaci atd. Toto zaměření vyjadřují často již názvy jeho prací – např. „Geopolitické základy Československa, jeho kmenové oblasti“ (1938). Regionalizaci republiky v moderním pojetí byla pak věnována další významná práce – „Regionální členění Československa“ (1934). O mimořádné kvalitě této studie svědčí i její současné „znovuobjevení“ v rámci odborných i politických diskusí o vytvoření soustavy samosprávných krajů, resp. zemí.

Na nejobecnější úrovni byla pozornost J. Korčáka zaměřena na hledání a posléze i stanovení základního typu geografických pravidelností. Zdůraznění asymetrické povahy rozrůznění souborů geografických jevů, podložené rozsáhlým empirickým materiálem, lze označit za principiální přínos ve vědeckém poznání nejen geografické reality. Mimo jiné je i východiskem řešení opakovaně se vynořující otázky existence geografických pravidelností, odlišnosti či podobnosti v uspořádání sociálněgeografických a fyzickogeografických systémů atd. Známá práce „Přírodní dualita statistického rozložení“ z roku 1941, v níž své obecné představy J. Korčák systematicky uspořádal, a také empiricky doložil, byla navíc jednou z prvních studií ukazujících na přínosnost aplikace statistických metod v geografii.

Celé Korčákově vědecké dílo můžeme dnes oprávněně označit za klasické, a právě proto i za aktuální. Pro nás, žáky prof. Korčáka, jsou navíc stále živé i osobní vzpomínky na Jaromíra Korčáka, na člověka moudrého a laskavého, na člověka hluboce zaníceného pro hledání pravdy vědecké i morální. Proto je pro nás významné výročí nejen příležitostí k vyjádření obdivu nad Korčákovým vědeckým dílem, nýbrž i radostným připomenutím jeho výjimečných lidských kvalit. Proto jsou mu věnovány i hlavní články tohoto čísla Sborníku.

Vybrané biografické práce o Jaromíru Korčákovi:

Z více než dvaceti biografických studií je uvedeno alespoň pět prací, které patří k nejrozsáhlejším a které ve svém souhrnu podávají téměř kompletní seznam zhruba čtvrt tisíce Korčákových prací.

DAVÍDEK, V. (1975): Statistik, demograf a geograf Jaromír Korčák – osmdesátníkem. Demografie, 17, Praha, s. 336-341.

HAMPL, M. (1985): Zamyšlení nad dílem profesora Jaromíra Korčáka. Sborník prací GGÚ 9, Geografický ústav ČSAV, Brno, s. 5-20.

HÄUFLER, V. (1965): Jaromír Korčák sedmdesátiletý. Sborník ČSSZ, 70, Praha, s. 103-111.

HROMÁDKA, J. (1955): K šedesátinám dr. Jaromíra Korčáka. Sborník ČSSZ, 60, Praha, s. 271-277.

PAVLÍK, Z. (1980): The Scientific Work of Professor Jaromír Korčák. Acta Universitatis Carolinae, Geographica, 15, Supplementum, Univerzita Karlova, Praha, s. 11-25.